

Research Institute
for Security and
Development Studies

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received: August 11, 2025

Revised: December 14, 2025

Accepted: January 23, 2026

Published: May 12, 2026

Sustainable Security in the Islamic Republic of Iran: An Analysis of Macro-Level Policy Documents

1. **Noorollah Gheysari**, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran. Iran.
2. **Mohammad Sadegh Aghaei**, M.A. in Political Science (Iranian Studies), Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran. Iran.

Corresponding Author Email Address: Ngheisari@ut.ac.ir

Introduction

Although the concept of sustainable security was explicitly introduced for the first time in the General Policies of the Fifth Development Plan of the Islamic Republic of Iran, its underlying principles had long been reflected in the country's constitutional, legal, and policy frameworks. This study examines the conceptualization of sustainable security across Iran's major policy documents, including the Constitution, the Iran Vision 1404 Document, the First through Fifth Development Plans, and the General Policies of the Fifth, Sixth, and Seventh Development Plans.

Drawing on the theoretical and empirical literature, the study identifies the components, indicators, and security reference objects associated with sustainable security and classifies them into four dimensions:

Article type: Original Research

How to cite this article: Gheysari, M. & Aghaei, M.S. (2026). Sustainable Security in the Islamic Republic of Iran: An Analysis of Macro-Level Policy Documents. *Strategic Studies Quarterly*, 28(4), 11-48. Doi:10.22034/ssq.2026.540757.4302.

political-social, economic, security-defense, and environmental. In this context, security reference objects encompass both human beings and other human-centered entities that become subjects of security concerns, as well as the conditions and environments in which they exist. The study seeks to answer the following question: How do the macro-level documents of the Islamic Republic of Iran conceptualize sustainable security and the measures required to sustain it?

Methodology

This research adopts an exploratory qualitative approach. The content, themes, security reference objects, components, and indicators of sustainable security embedded in accessible macro-level documents were examined through textual and content analysis. Following their identification, the extracted concepts and categories were systematically classified according to their structural and substantive similarities. The resulting framework organizes sustainable security into four principal dimensions: political-social, economic, security-defense, and environmental. The concepts of security and sustainability were further interpreted through thematic analysis.

Findings and Discussion

The findings indicate that although the term *sustainable security* appears explicitly only in the General Policies of the Fifth Development Plan, its core themes are evident throughout other major policy documents. The analysis reveals that the political-social dimension receives the greatest emphasis, followed by the economic and security-defense dimensions, while environmental considerations receive comparatively limited attention.

A similar pattern is observed regarding the situational aspects of sustainable security. Although the documents contain references to sustaining conditions and managing their interrelationships, this dimension remains insufficiently developed. Furthermore, the dominant perspective underlying security-sustaining measures appears to assume relatively stable conditions rather than dynamic, evolving, and potentially turbulent

environments. Given the increasing complexity and uncertainty of contemporary security challenges, this assumption may limit the effectiveness of long-term security policies.

Conclusion

The sustainability of security has become an increasingly strategic concern in light of wars, social unrest, rapid technological transformations, and the emergence of new forms of political and social change. While Iran's macro-level policy documents acknowledge the importance of sustainable security, their treatment of the concept lacks sufficient conceptual clarity and comprehensiveness. A more systematic understanding of sustainable security can help address existing shortcomings in policymaking and implementation. Moreover, the continuous adaptation of policies and programs to changing security conditions is essential for maintaining and enhancing sustainable security.

Keywords: *Security; Security Perception; Security Reference Objects; Sustainability; Sustainable Security; Security-Sustaining Measures; Macro-Level Policy Documents; Islamic Republic of Iran.*

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت
I.S.D.S

فصلنامه مطالعات راهبردی

شاپای چاپی: ۷۲۷-۱۷۳۵ | شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-X-۹۱

Quarterly.risstudies.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۹/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۷/۰۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۲۲

امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

۱. نوراله قیصری، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
۲. محمدصادق آقایی، گروه علوم سیاسی، گرایش مسائل ایران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

رایانامه نویسنده مسئول: Ngheisari@ut.ac.ir

چکیده

مقاله حاضر تلاشی برای بررسی موضوع «امنیت پایدار» در اسناد کلان نظام جمهوری اسلامی ایران شامل قانون اساسی، سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۰، قوانین برنامه‌های توسعه اول تا پنجم و سیاست‌های کلی برنامه‌های پنجم، ششم و هفتم توسعه و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران است. پرسش اصلی مقاله این است که «در اسناد کلان نظام جمهوری اسلامی ایران چه روایتی از امنیت پایدار و اقدامات پایدارکننده امنیت ارائه شده است؟». در مقاله پس از بررسی سوابق نظری، مفهومی، روشی و موردی موضوع در منابع مختلف، ضمن تعریف مفاهیم «امنیت»، «پایداری» و «امنیت پایدار» تلاش شده است مفاهیم، مقولات و مراجع امنیت پایدار در اسناد مذکور بر اساس چهار بعد سیاسی - اجتماعی، اقتصادی، امنیتی - دفاعی و زیست‌محیطی جستجو و استخراج شود. روش بررسی تحلیل مقوله‌ای اسناد و رهیافت پژوهش به پایداری و امنیت پایدار مفهومی نظری و راهبردی بوده است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: قیصری، نوراله و آقایی، محمدصادق. (۱۴۰۴). امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی

اسناد کلان. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۴)، ۱۱-۴۸. Doi: 10.22034/ssq.2026.540757.4302

بعد سیاسی- اجتماعی، بعد اقتصادی و بعد دفاعی- امنیتی به ترتیب بیشترین و بعد زیست محیطی کمترین تعداد مفاهیم و اقدامات را به خود اختصاص داده‌اند. در خصوص توجه به بعد وضعیت امنیتی پایدار هم همین رتبه بندی مشاهده می‌شود، اگرچه در خصوص پایدارسازی وضعیت‌ها در نسبت با یکدیگر، گزاره‌هایی در اسناد مشاهده می‌شود، اما این وجه از پایداری مورد توجه کافی قرار نگرفته است. به علاوه به نظر می‌رسد که نگرش حاکم بر اقدامات پایدارکننده بیشتر مبتنی بر فرض ثبات وضعیت‌ها بوده تا متحول و آشوبناک بودن آن‌ها؛ موضوعی که در اقدامات پایدارکننده لازم است مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: امنیت، ادراک امنیتی، مراجع امنیت، پایداری، امنیت پایدار، اقدامات پایدارکننده، اسناد کلان، امنیت پایدار جمهوری اسلامی ایران.

مقدمه

منظور از معضل وجود نارسایی در جریان روزمره زندگی و امور جمعی است؛ درحالی‌که منظور از مسئله، وجود ابهام در پاسخ به پرسشی علمی است. بر این اساس، هرگاه در ساحت مطالعات علمی، مقوله‌ای قابل فهم یا تحلیل نباشد یا ناشناخته تلقی شود، با یک مسئله مواجهیم. تلاش برای پاسخ به مسئله، به توسعه مرزهای دانش و تلاش برای «حل و فصل معضل» به گشایش در امور منتهی می‌شود (پورعزت، ۱۳۹۳: ۲۶).
باین حال همان‌طور که در ادامه مشاهده خواهد شد، ماهیت مقوله یا موضوع امنیت به گونه‌ای است که هم ادراک آن به مثابه مسئله‌ای علمی حائز اهمیت است و هم استقرار و پایداری آن به عنوان معضلی عمومی. دغدغه امنیت و مقابله با خطرات و تهدیدات پیرامونی به منظور حفظ حیات و تداوم بقا، عمری به درازای تاریخ حیات بشر دارد. این دغدغه با پیدایش اشکال حیات اجتماعی و به ویژه دولت، از محدوده فردی به جمعی گسترش یافته و اکنون نیز با ظهور پدیده دولت مدرن و تحولاتی همانند جهانی شدن و پیدایش فناوری‌های نوین همانند هوش مصنوعی و کاربست آن در اجرای سیاست دولت‌ها (قیصری و امان‌گاه، ۱۴۰۰: ۲۳۸)، به امری فراگیر و جهانی و از عرصه‌های تعیین‌کننده سیاست‌گذاری دولت‌ها تبدیل شده است. از جهت

دیگر و همراه با این تحولات، معنا و مفهوم امنیت هم بر اثر پژوهش‌های اندیشمندان غنی‌تر از پیش شده است. این غنا و گسترش معنایی در ابعاد زیر قابل بررسی است:

(۱) مفهوم و مرجع امنیت از امنیت دولت‌ها و حکومت‌ها به امنیت افراد، جامعه مدنی و محیط زیست و از بعد فیزیکی به بعد هویتی این مراجع توسعه یافته است.

(۲) گستره جغرافیایی اقدامات تأمینی از تأمین امنیت در مرز دولت‌ها به محیط منطقه‌ای، بین‌المللی و جهانی گسترش یافته است.

(۳) روایت‌ها و گفتمان‌ها و مکاتب گوناگونی از این مفهوم ارائه شده است؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت امروزه صحبت از چهره‌های متنوع امنیت در میان است. بروز ناامنی و تأمین امنیت در هر یک از این روایت‌ها، یک به یک متفاوت است (قیصری، ۱۳۹۳).

(۴) مسئولیت تأمین و تضمین امنیت، امروزه تنها بر عهده دولت‌ها یا حاکمیت‌ها قرار ندارد و در این ارتباط افراد جامعه هم در تأمین امنیت جامعه، دولت و حتی جهان مسئول شناخته می‌شوند (عباس زاده و کرمی، ۱۳۹۰: ۳۴). یکی از معضلاتی که کشورها در سیاستگذاری امنیتی با آن مواجه شده‌اند، پیچیدگی، غیرخطی، پیش‌بینی‌ناپذیری، برنامه‌ناپذیری جامع و کامل، توالی و تشدید بحران‌ها، موضوعات و مسائل این عرصه است (Hirsch et al., 2020:3). این پیچیدگی‌ها با تغییرات و تحولات جدیدتر و گسترش فناوری‌های ارتباطی تقویت شده و معضلی به نام «ناپایداری» را در همه نقاط این عرصه و در پیوند آن با سایر حوزه‌های کلان نظیر اقتصاد، فرهنگ، سیاست، فناوری و رسانه گسترش داده است. وضعیتی که امروزه به ظهور انواع مختلف مخاطرات و تهدیدات پیچیده، چندلایه و ترکیبی منجر شده است. معضلی که بقا و تداوم امنیت به صورت مطلق را به هدفی راهبردی برای دولت‌ها، حکومت‌ها و حتی افراد انسانی تبدیل کرده است.

اگرچه فرهنگ‌ها و خواسته‌های ملت‌ها و دولت‌ها همواره معنا و انتظارات مطلق از وضعیت‌ها و شرایط امن و پایدار را یادآوری می‌کند، با این حال و در واقعیت، پایداری همواره نسبی است و دامنه شمول آن صرفاً به موضوعات و مقولات امنیت محدود نمی‌شود بلکه افراد، اشیا، امور، وضعیت‌ها، رفتارها، ذهنیت‌ها، آرمان‌ها و... را نیز شامل می‌شود. از نظر پیشینه، اولین بار مفهوم پایداری در قالب مفهوم توسعه پایدار

در دهه ۱۹۹۰ با شدت یافتن تهدیدات زیست محیطی مورد توجه کارگزاری‌های سازمان ملل متحد قرار گرفت و با آغاز قرن ۲۱ میلادی تدریجاً به دستور کار پژوهشگران و دولت‌ها وارد شد (قیصری، ۱۳۹۲: ۴۸؛ قیصری، ۱۴۰۴: ۶-۸).

نظام جمهوری اسلامی ایران نیز که با فرایندها و تحولات جهانی شدن، گسترش ارتباطات و اطلاعات و پیچیدگی‌ها و آشفتگی‌های ناشی از آن و خطرات، تهدیدات و همچنین جنگ‌های نوین مواجه شده است، در سیاست‌گذاری کلان، برای اولین بار و به صورت مشخص ذیل عنوان «امنیت پایدار» در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، ابلاغی ۱۳۷۸/۱۰/۲۱ که جزو اسناد بالادستی ملی است، به موضوع پایداری امنیت توجه کرده است.

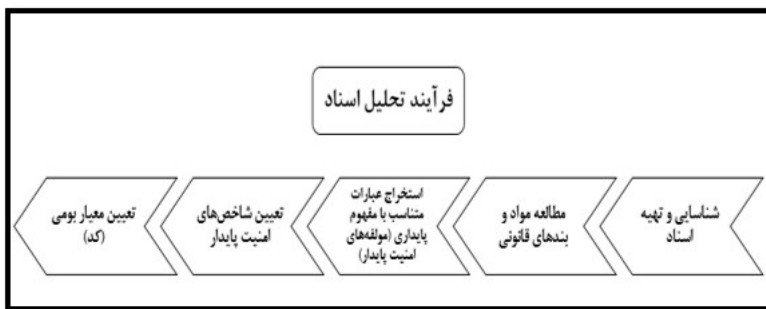
قرارگرفتن واژه پایداری در کنار مفهوم امنیت در این سیاست‌ها، به معنای ورود به عرصه جدیدی از مباحث امنیتی است که به بازتعریف مفاهیم امنیت و دفاع در بستری نو می‌پردازد. این عرصه نوین، طیفی از مسائل امنیتی را بازنمایی می‌کند که تنها به بعد نظامی امنیت محدود نیست، بلکه مسائل نوینی را در کانون توجه قرار می‌دهد که ابعادی فراملی، بین‌المللی و جهانی یافته است و پژوهش در مفهوم پایداری و امنیت پایدار، تلاش برای شناساندن این رهیافت نوین به امنیت و مسائل و راهبردهای مرتبط با آن است.

در راستای این هدف کلی و همچنین بازنمایی برداشت امنیت پایدار در روایت اسناد بالادستی در نظام جمهوری اسلامی ایران، در این پژوهش تلاش شده است تا ضمن کالبدشکافی مفهوم امنیت پایدار و اجزای آن، متون اسناد کلان و سیاست‌های کلی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه مورد واکاوی قرار گیرد و با استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار، راهی به ادراک و راهبردهای اجرایی این سیاست‌ها گشوده شود. البته ظهور مفهوم «پایداری» در واژه «امنیت پایدار» در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه به معنی نادیده‌گرفتن آن در سایر اسناد بالادستی نیست. از این رو لازم خواهد بود برای ادراک جامع ابعاد، ویژگی‌ها و مختصات موضوع، علاوه بر سیاست‌های کلی برنامه‌ها، قوانین برنامه‌هایی که فاقد سیاست کلی مستقل هستند و همچنین قانون اساسی هم مورد بررسی قرار گیرد؛ آنچه در این مقاله در حد مقدور به

- آن پرداخته شده است. پرسش اصلی و فرضیه مقاله به قرار زیر است؛
- «امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران و راهبردهای اجرایی آن در اسنادکلان و بالادستی چگونه تبیین شده است؟»،
  - «تبیین مختصات امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی در اسناد کلان و بالادستی در چهار بعد سیاسی/ اجتماعی، اقتصادی، منابع/ زیست محیطی و نظامی قابل گونه‌شناسی است و راهبردهای اجرایی آن بر اساس شاخص‌هایی که در ذیل این ابعاد تعریف شده است، تعیین می‌شوند».

الف) روش پژوهش

در مقاله حاضر بخشی از پژوهش که به مرور ادبیات موضوع و بررسی پیشینه پژوهشی مربوط می‌شود، از طریق جستجوی کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شده است. بخش دیگر پژوهش یعنی بررسی اسناد کلان و سیاست‌های بالادستی با روش متن‌کاوی صورت پذیرفته است. در این روش مفاهیم و مضامین متناسب و مترادف با امنیت و پایداری در جدولی استخراج و سپس با استفاده از روش تحلیل محتوا، به تفسیر یافته‌ها و بیان آن‌ها به زبان علمی متداول اقدام شده است. گردآوری داده‌ها و رمزگشایی از آن‌ها و تبدیل اطلاعات به کدها یا معیارهای بومی هم مطابق با اقتضائات موضوع و داده‌ها صورت گرفته است. در نمودار زیر فرایند تحلیل اسناد به تصویر کشیده شده است:

نمودار ۱. فرایند استخراج داده‌ها و تفسیر اسناد کلان جهت دستیابی به معیارهای نهایی

ب) پیشینه موضوع پژوهش

پژوهش‌های پیشین و مطالعات صورت گرفته در موضوع پایداری و امنیت پایدار در چهار بعد مفهومی، نظری-رهیافتی، روشی و موردپژوهی قابل شناسایی است:

۱. تلاش‌های صورت گرفته برای شناخت مفهوم پایداری و امنیت پایدار (مفهوم شناسی)؛

۲. روش گردآوری اطلاعات، تحلیل محتوا و طراحی مدل یا الگوی تبیین پژوهش (روش‌ی - ره‌یافتی)؛

۳. بنیان و ره‌یافت نظری پژوهش (نظری)؛

۴. بررسی موردی در موضوع امنیت پایدار (بررسی موردی).

خلاصه یافته‌ها و نتایج این چهار گونه مطالعاتی در قالب جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۱. گونه‌های پژوهش‌های پیشین

دسته موضوعی	نویسنده یا نویسندگان	مهم‌ترین یافته
مفهوم شناسی	(ماندل، ۱۳۷۷)	امنیت ابعاد مختلفی دارد و صرفاً به امنیت نظامی محدود نمی‌شود.
	(حاجیان، ۱۳۹۱)	امنیت پایدار به معنی امنیت همه جانبه و در همه سطوح با مراجع فرد، گروه‌ها، جامعه و دولت است.
	(قدسی، ۱۳۹۱)	وصف پایداری برای امنیت به مثابه وصف «چسب اجتماعی» در مطالعه سرمایه اجتماعی است.
	(باقری و همکاران، ۱۳۹۳)	پایداری نوعی «تبادل اجتماعی» است.
	(نصیری، ۱۳۹۳)	پایداری «موازنه [ای] پویا» است. و امنیت ملی پایدار حاصل تعامل سه جانبه توسعه منطقه‌ای، ملی و جهانی است.
	(عباس زاده و کرمی، ۱۳۹۰)	پایداری «ثبات» در طول بازه زمانی بلندمدت است.
	(قیصری، ۱۳۹۲)	پایداری بقای موجودیت اعم از فرد، نظام و وضعیت و عناصر مبقیه هریک در طول زمان است و امنیت پایدار اطمینان امنیت جویان به بقا و استمرار وضعیت و نظامی است که در حفظ دارائی‌ها، هویت و فیزیک جسمانی آن‌ها مؤثر است.

مهم ترین یافته	نویسنده یا نویسندگان	دسته موضوعی
عدالت جهانی لازمه استقرار پایداری است.	(Abbot & Marsden, 2008)	مفهوم شناسی
امنیت پایدار آمریکا در صورت پیوند سه عامل امنیت ملی ایالات متحده آمریکا، امنیت انسانی (رفاه اقتصادی مردم آمریکا) و امنیت جمعی مردم جهان امکانپذیر است.	مرکز آمریکایی پیشرفت (Smith, 2005)	
امنیت پایدار، خروج از راهبرد کنترل به راهبرد پایداری در مهار تهدیدات جهانی است.	Oxford Resarch Group, 2012	
بهره‌گیری از روش های الگوسازی فرمال و غیرفرمال	(قیصری، ۱۳۹۲)	روش‌ی-رهیافتی رهیافت نظری پژوهش
تحلیل محتوا	(شایگان، ۱۳۹۲)	
تحلیل کیفی	(قیصری و حسینی، ۱۳۹۲)	
منطق فازی و نگارش سیستمی در قالب رهیافت فازی-سیستمی	(عباس زاده و سبزی، ۱۳۹۴)	
توصیفی-تحلیلی	(لطفی، ۱۳۹۱)	
رهیافت سازه‌انگارانه و رویکرد پژوهشی مکتب جهان سوم	(قیصری و حسینی، ۱۳۹۲)	
رویکرد انتقادی	(قدسی، ۱۳۹۱)	
امنیت پایدار در اسلام	(حمزه‌پور، ۱۳۹۱)	مطالعه موردی
امنیت پایدار در نظام سیاسی اسلام از منظر نهج البلاغه	(خان احمدی، ۱۳۹۱)	
راهبرد اقتصادی امنیت پایدار	(سیف، ۱۳۹۱)	
راهبرد رسانه‌ای امنیت پایدار	(رستگارپناه و سلطانی‌فر، ۱۳۹۱)	
امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران	(قیصری، ۱۳۹۲)	
امنیت پایدار از دیدگاه مقام معظم رهبری	(شایگان، ۱۳۹۲)	

با بررسی‌های انجام‌شده مشخص می‌شود که در کالبدشکافی مفهومی اغلب صاحب‌نظران به جای تلاش برای استخراج ریشه‌های لغوی و اصطلاحی «پایداری» و تبیین مختصات مفهوم آن، به برداشت ذهنی متعارف از مفهوم بسنده کرده‌اند. در واقع آنچه می‌بایست در ابتدای تبیین مختصات امنیت پایدار صورت گیرد، تفکیک و تعریف دو مفهوم «امنیت» و «پایدار» است. این اقدام برای تبیین مختصات هر دو مفهوم و کشف رابطه بین آن‌ها لازم است. در واقع در پژوهش‌هایی با ماهیت بنیادی، برقراردادن ارتباط بین عناصر مفاهیم موجب دشواری و گرفتاری‌های بعدی در توضیح و تبیین مسئله پژوهش می‌شود. این موضوع اولین نقد وارد به پژوهش‌هایی است که در موضوع امنیت پایدار نگاشته شده است.

در ارتباط با روش پژوهش به کار بسته شده در مطالعات انجام‌شده، در اکثر پژوهش‌ها برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و در چگونگی تحلیل داده‌ها به ذکر عنوان کلی روش توصیفی - تحلیلی اشاره شده و توضیح مشخصی در باب چگونگی «توصیف» و «تحلیل» ارائه نشده است.

در مقوله رویکرد و چارچوب نظری، اکثر پژوهشگران حوزه امنیت پایدار، در نگرش به امنیت بر آرا و اندیشه‌های مکتب کپنهاگ تکیه کرده‌اند. امتیاز این مکتب و رهیافت سازه‌انگاران آن، این است که امنیت را از ابعاد مختلف مورد مطالعه قرار داده و تلاش کرده است تا به مسائل امنیتی خارج از رهیافت و مفاهیم نظامی توجه نماید.

در ارتباط با مطالعات موردی انجام‌شده نیز به‌رغم اهمیتی که هر یک در جای خود دارد، اما فاقد امتیازات پژوهشی مستقل در موضوع امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اسناد کلان است. آنچه در این پژوهش مورد بررسی واقع می‌شود.

ج) الگوی مفهومی امنیت پایدار

همانگونه که امنیت و ناامنی مستلزم حضور و غیاب خاصه‌ها و صفات و عوامل موجهه امنیت‌زا و ناامن‌کننده است، پایداری و ناپایداری هم مستلزم حضور و غیاب خاصه‌ها و صفات پایدارکننده و ناپایدارکننده است. بنابراین امنیت پایدار ناظر بر شرایطی خواهد بود که در آن امنیت موجودیت یا وضعیتی با صفات و خاصه‌های

پایدارکننده آن به نحوی همراه شده باشد که اطمینان قوی نسبت به بقا، تعادل و استمرار و حتی ارتقای منزلت و جایگاه آن موجودیت یا وضعیت در مواجهه با خطرات و تهدیدات موجود و متصور حال و آینده، حاصل شده باشد (قیصری، ۱۳۹۲: ۵۰). در امنیت پایدار همزمان با تماس، برخورد، مواجهه و مقابله، مدیریت و کنترل خطرات و تهدیدها، به علت جویی، ریشه‌یابی و چاره‌اندیشی روندهای منتهی به این خطرات و تهدیدات برای مراجع امنیت هم توجه میشود و تلاش برای مهندسی این روندها و پیشگیری یا مدیریت مراحل آن است که اهمیت دارد. این نگرش، راهبرد نوینی را شکل می‌دهد که در مقابل نگرش صرفاً کنترلی به معضل امنیت همانند مدیریت مسابقات تسلیحاتی، پیشگیری از ظهور قدرتهای نوظهور و مهار منازعات قومی و استقرار صلح با ابزار نظامی قرار دارد (Tang, 2009: 588-89). تفاوت برجسته این نگرش با پارادایم کنترل در آن است که در امنیت پایدار برای خنثی‌سازی تهدیدها سریعاً به استفاده از روش‌ها و ابزارهای اجبار متوسل نمی‌شود، بلکه بر یافتن راه‌حل‌های مشارکتی و علاج ریشه‌ها و علل و عوامل موجد خطرات و تهدیدها تأکید دارد. این هدف از طریق سیاست‌های امنیتی توسعه‌یافته و به‌کارگیری راهبردهای پیشگیرانه به جای کنترلی، قابل اجرا است (Oxford Research Group, 2012, P:7).

بنابراین امنیت دولت محور که تاکنون مدنظر پژوهشگران بوده (با اینکه دولت همچنان از مراجع اصلی امنیت است)، به کارگزار امنیت برای جامعه تغییر نقش داده است. علاوه بر این، ایجاد و تداوم امنیت شرط پایداری نظام اجتماعی هم قلمداد می‌شود که می‌بایست در تمامی گونه‌ها، سطوح و ابعاد مورد توجه قرار گیرد. در این مقاله مقوله‌بندی امنیت ملهم از کاربردهای داخلی و منابع نظری - مفهومی این حوزه است. در کاربرد داخلی امنیت به گونه‌های «امنیت همه‌جانبه»، «امنیت سیاسی»، «امنیت اجتماعی»، «امنیت اقتصادی»، «امنیت اخلاقی»، «امنیت فرهنگی»، «امنیت روانی» و «امنیت آبرویی» تقسیم‌بندی شده است (آیت‌الله خامنه‌ای: ۱۳۸۰/۰۲/۲۸، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵، ۱۳۸۲/۰۴/۰۷). سطوح امنیت را می‌توان داخلی (محلی، استانی، منطقه‌ای و ملی) و خارجی (همسایگان، منطقه، فرمانطقه، بین‌المللی و جهانی) در نظر گرفت. در خصوص ابعاد امنیت اما بر اساس دریافت از منابع و همچنین مقوله‌بندی موضوعات در اسناد کلان، ابعاد امنیت به

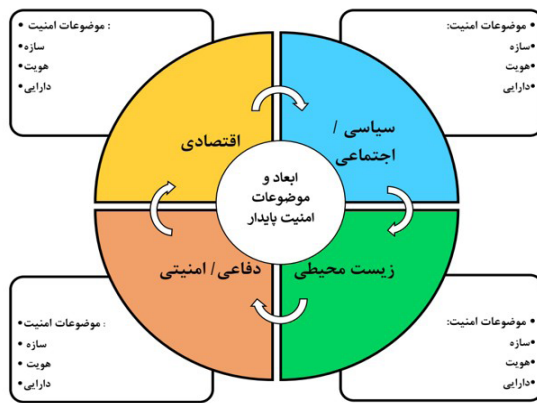
سیاسی/ اجتماعی، زیست محیطی، امنیتی/ دفاعی و اقتصادی تفکیک شده است. در امنیت پایدار، فرض بر آن است که پاسداری از ارزش‌های ملی فقط به نهادهای امنیتی سپرده نمی‌شود، بلکه از ظرفیت کل جامعه و همه آحاد آن برای ارتقای مؤلفه‌های امنیت استفاده می‌شود. بر این اساس، برخلاف نظر اصحاب مکاتب کلاسیک امنیتی چون مورگنتا که تنها به امنیت سرزمینی می‌اندیشیدند، در امنیت پایدار، به کارآمدی نهادهای سیاسی و غیرسیاسی هم توجه می‌شود. به‌طور خلاصه می‌توان گفت که امنیت ملی مرحله‌ای برای گذار به امنیت پایدار است؛ مرحله‌ای که نقش‌ها و وظایف دولت به جامعه واگذار می‌شود و آنچه تا دیروز از بالا به پایین ملحوظ می‌شد هم‌اکنون به صورت افقی و در مواردی از پایین به بالا نگریسته می‌شود (عباس‌زاده، ۱۳۹۰: ۴۰). از نظر رهیافت به موضوع، در تبیین پایداری و همچنین در تبیین امنیت پایدار، رهیافت ترکیبی نظری- مفهومی و راهبردی که هم ناظر بر مفهوم‌سازی و ایده‌پردازی در موضوع امنیت، پایداری و امنیت پایدار است و هم ناظر بر راهبردهای پایداری‌سازی امنیت انتخاب شده است. در پایان این قسمت و پیش از پرداختن به مؤلفه‌های امنیت پایدار در اسناد کلان جمهوری اسلامی ایران توجه دوباره به یک ملاحظه ضروری به نظر می‌رسد؛ اینکه در حوزه مطالعات امنیت پایدار با رهیافتی پیچیده، غیرخطی، چندبعدی، چندجانبه و چندسطحی در مواجهه با مسائل روبه‌رو هستیم. از این رو لازم خواهد بود که در طرح‌واره‌های امنیتی برای پایداری‌سازی امور، راه‌حل‌های معنادارتر و معتبرتری جستجو شود و از نگرش ثابت، خطی و یک‌بعدی به موضوعات امنیت احتراز شده و به‌هم‌پیوستگی مسائل در نظر گرفته شود.

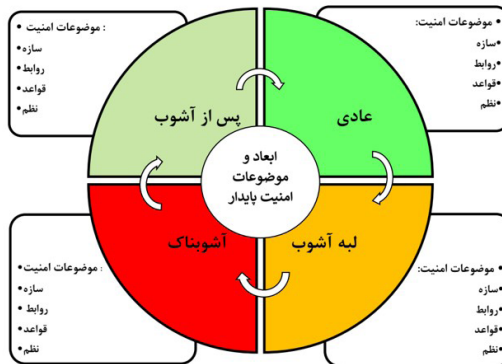
شکل ۴. ابعاد امنیت پایدار

با این همه لازم است توجه شود که دامنه مطالعات امنیت در سطح ملی، نیاز به

گسترش مفهومی بیش تری دارد تا بتوان از عهده شناخت خطرات، ریسک‌ها و تهدیدات نوپدید و رویارویی با ناپایداری‌های آتی برآمد. در ادامه تنظیمات الگوی مفهومی امنیت پایدار را بر اساس نمودار (۴) پیش می‌بریم. در این جهت با ترکیب مؤلفه‌های پایداری نمودار شماره (۳) با ابعاد امنیت پایدار در نمودار شماره (۴)، الگوهای مفهومی امنیت پایدار به صورت نمودار شماره (۵) برای مراجع انسانی و انسان‌وار و در نمودار شماره (۶) برای وضعیت‌ها در فضاها طبیعی و انسانی حقیقی و مجازی ترسیم می‌شود:

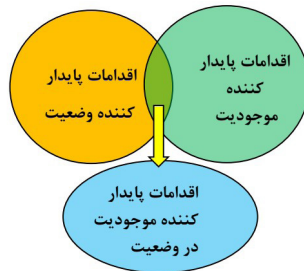
نمودار ۵. الگوی مفهومی ابعاد و موضوعات مراجع انسانی و انسان گونه امنیت پایدار (افراد، گروه‌ها، اجتماعات، دولت‌ها، موسسات، سازمان‌ها و ...)

نمودار ۶. الگوی مفهومی ابعاد و موضوعات مرجع وضعیت امنیت پایدار در فضاها طبیعی، انسانی حقیقی و انسانی مجازی

در خصوص تعریف عناصر شکل دهنده به هریک از وضعیت‌ها و اهمیت تغییر در آن‌ها برای پایداری وضعیت، نکاتی به اختصار بیان می‌شود. نظم؛ چیدمان افراد یا اشیاء در رابطه با یکدیگر بر اساس طرح، توالی و روشی خاص در وضعیت است. رابطه؛ وجه یا کیفیتی است، که موجودیت‌ها را در وضعیت، به هم متصل می‌کند. سازه؛ اسلکت یا ساختار کلی وضعیت است. قواعد؛ ضوابط و مقررات حاکم بر روابط و رویه‌های موجودیت‌ها در وضعیت و بر کل وضعیت و میان وضعیت‌ها در سطوح دانی و عالی است. تغییر در هریک از این عناصر می‌تواند به تغییر در سایر عناصر و حتی در صورت بندی کل وضعیت و از وضعیت به سایر وضعیت‌ها منجر شود. از این رو پایداری وضعیت به معنی حراست از این عناصر و مدیریت تغییرات در صورت لزوم و به نحوی خواهد بود که به تغییر صورت بندی کلی وضعیت نیانجامد. اگر تغییرات مدیریت نشد، وضعیت از عادی به لبه آشوب و در صورت مدیریت نشدن به وضع آشوبی و سرانجام به وضعیت جدید و متفاوت از وضعیت قبلی تغییر خواهد یافت. در این صورت احتمال تغییر در وضعیت‌های دانی و عالی نیز متصور است، اما در خصوص اقدامات پایدارکننده در موجودیت‌ها و وضعیت‌ها همان‌گونه که مذکور شد، موجودیت‌ها و وضعیت‌ها با پیدایش، تمایل به استقرار و تداوم پیدا می‌کنند. برای پایداری صرف، این تمایل و ظرفیت‌های از قبل موجود برای بقا و تداوم کافی نیست و نیاز به اقدامات پایدارکننده اضافی هم هست. از آنجا که موجودیت‌ها و وضعیت‌ها با موجودیت‌ها و وضعیت‌های دیگر در ارتباطند و همچنین موجودیت‌ها در وضعیت‌ها جای می‌گیرند و وضعیت‌ها نیز با وضعیت‌های سطوح بالاتر یا پایین‌تر خود در ارتباطند، اقدامات پایدارکننده به پایداری موجودیت در وضعیت و پایداری وضعیت در نسبت به وضعیت بالاتر یا پایین‌تر از آن مرتبط می‌شود. در درون واحد ملی وضعیت محلی به استانی و استانی به ملی و در خارج از محیط ملی، وضعیت سطح ملی یا کشوری به وضعیت منطقه‌ای و وضعیت منطقه‌ای به فرامنطقه‌ای، بین‌المللی و جهانی مرتبط می‌شود. به جز دو سطح جهانی و محلی که از آن سطح بالاتر و پایین‌تری وجود ندارد، پایداری سایر وضعیت‌ها، علاوه بر وضعیت

بالاتر به وضعیت یا وضعیتهای پایین تر هم ارتباط می یابد. مثلاً برای پایداری وضعیت در سطح ملی، پایداری وضعیت ها در سطوح استانی و محلی و همچنین در سطوح منطقه ای، فرامنطقه ای و بین المللی نیاز خواهد بود. در هر صورت وضعیت پایه، تابع سطح تحلیل موضوع پایداری خواهد بود. در سطح تحلیل محلی و جهانی، محل و جهان فضا. زمان فیزیکی یا مجازی استقرار وضعیت پایه خواهد بود. در محلی وضعیت به وضعیت های بالاتر و در جهانی وضعیت به وضعیت های پایین تر مرتبط خواهد شد. در سطح ملی، کشور فضا. زمان و در سطح منطقه ای، فرامنطقه ای و بین المللی محدوده فضا. زمان فیزیکی تابع تعریف خواهد بود. در مورد نسبت فضا. زمان مجازی و حقیقی یعنی وضعیت میانی نیز همین نسبتها برقرار است. در هر صورت هر کدام اگر به عنوان وضعیت پایه در نظر گرفته شوند، در اقدامات پایدارکننده هم به وضعیت های بالاتر و هم پایین تر به صورت عمودی و افقی آن لازم است توجه شود. نمودار شماره (۷) و شماره (۸) وضعیت اقدامات پایدارکننده را نشان می دهد.

نمودار ۷. الگوی مفهومی اقدامات پایدارکننده امنیت مراجع انسانی و انسان گونه امنیت پایدار

نمودار ۸. الگوی مفهومی اقدامات پایدارکننده امنیت پایدار مراجع وضعیتی امنیت

در طراحی سه الگوی مفهومی تلاش شده است ابعاد و موضوعات اصلی امنیت پایدار برای مراجع امنیت تبیین شوند. نکته شایسته توجه این است که ابعاد و به تبع آن موضوعات هر بعد در هر الگو با سایر ابعاد و موضوعات در خود آن الگو و با کلیت الگوی دیگر و ابعاد و موضوعات آن در پیوستگی و همبستگی قرار داشته و این وضعیت طبعاً در سیاستگذاری امنیت و پایدارسازی آن بایسته‌های خاص خود را دارد.

د) امنیت پایدار در اسناد کلان جمهوری اسلامی

اسناد کلان ملی مورد بررسی شامل قانون اساسی، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه است. برای شروع پژوهش در اسناد کلیدواژه‌های مرتبط با پایداری و امنیت جستجو شده است. سپس مقولات ناظر بر مضامین مرتبط با معنا و مضمون امنیت پایدار، استخراج و سرانجام مراجع و اقدامات پایدارکننده امنیت مشخص و تبیین شده است.

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مقدمه قانون اساسی از این جهت که تاریخچه‌ای از تلاش‌ها و مبارزات برای رسیدن به هدف را به اختصار توضیح می‌دهد و چشم‌انداز، ابزارها و ایده‌های تثبیت و پایداری آرمان‌ها و ارزش‌های جمعی را نشان می‌دهد، مهم محسوب می‌شود. طبق آنچه در مقدمه قانون اساسی آمده است: «علت اساسی و مشخص عدم موفقیت (ناپایداری) دیگر نهضت‌های ایران در سده اخیر (نهضت ضداستبدادی مشروطه و نهضت ضداستعماری ملی شدن نفت) مکتبی نبودن مبارزات بوده است». در ادامه قانون اساسی هسته تشکیل‌دهنده نهضت و عامل پایداری آن را رهبری امام خمینی (ره) و اصل ولایت فقیه می‌داند. سایر یافته‌های مندرج در بندهای قانون اساسی که به حوزه‌های پایداری و پایدارسازی امنیت مربوط می‌شود، در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳. مقولات امنیت پایدار در قانون اساسی

مقولات امنیت پایدار	ابعاد امنیت پایدار
اصل ۳: بالابردن سطح آگاهی عمومی (بند ۲)، طرد استعمار و نفوذ خارجی (بند ۵)، محو استبداد، خودکامگی و انحصار (بند ۶)، تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی (بند ۷)، مشارک عامه مردم در تعیین سرنوشت (بند ۸)، رفع تبعیضات ناروا (بند ۹)، رفع فقر و محرومیت (بند ۱۲)، تساوی عموم در برابر قانون (بند ۱۴)	سیاسی/ اجتماعی
اصل ۱۱: ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی	
اصل ۱۹: برخورداری مردم ایران از حقوق مساوی	
اصل ۲۰: حمایت قانونی از آحاد ملت	
ملت اصل ۲۱: امنیت زن و خانواده	
اصل ۲۳: ممنوعیت تفتیش عقاید	
اصل ۲۴: آزادی نشریات و مطبوعات	
اصل ۲۶: آزادی احزاب	
اصل ۲۸: امکان و شرایط مساوی اشتغال به کار	
اصل ۲۹: برخورداری از تأمین اجتماعی	
اصل ۳۰: آموزش رایگان	
اصل ۳۱: حق مسکن مناسب	
اصل ۴۱: حق تابعیت و ممنوعیت سلب آن	
اصل ۴۳ بند ۳: تنظیم برنامه اقتصادی کشور به نحوی که هر فرد فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور را داشته باشد.	
اصل ۵۷: استقلال قوای حاکم (مقننه، مجریه، قضائیه)	
اصل ۵۹: مراجعه مستقیم به آرای عمومی در مسائل مهم	
اصل ۹۰: شکایت از طرز کار مجلس، قوه مجریه و قوه قضائیه	

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سیاسی / اجتماعی	اصل ۱۷۱: جبران خسارت و اعاده حیثیت متهم در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی
	اصل ۱۷۳: رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین نامه‌های دولتی
اقتصادی	اصل ۳ بند ۱۲ و صدر اصل ۴۴: ایجاد رفاه و رفع فقر و محرومیت
	اصل ۳، بند ۱۳: خودکفایی در علوم، فنون، صنعت و کشاورزی
	اصل ۲۲: مصونیت مسکن و شغل اشخاص
	اصل ۳۱: داشتن مسکن متناسب با نیاز
	اصل ۴۳ بند ۱: تأمین نیازهای اساسی، مسکن، خوراک، پوشاک و ... برای همه
	اصل ۴۳ بند ۲: تأمین شرایط و امکانات کار برای همه
	اصل ۴۳ بند ۲: ممنوعیت تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص
	اصل ۴۳ بند ۲: ممنوعیت تبدیل شدن دولت به کارفرمای بزرگ مطلق
	اصل ۴۳ بند ۴: آزادی انتخاب شغل و منع اجبار افراد به کاری معین
	اصل ۴۳ بند ۶: منع اسراف و تبذیر در همه شئون اقتصاد
	اصل ۴۳: استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر برای پیشرفت اقتصاد کشور
	اصل ۴۳، بند ۸: جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه
	اصل ۴۴: حمایت از اشکال مالکیت دولتی، تعاونی و خصوصی که موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور شود.
	اصل ۴۶: منع سلب و کار دیگری
	اصل ۴۷: محترم بودن مالکیت شخصی
منابع / زیست محیطی	اصل ۴۸: منع تبعیض در بهره برداری از منابع طبیعی
	اصل ۵۰: عمومی بودن وظیفه حفاظت از محیط زیست
	اصل ۵۰: ممنوعیت فعالیت‌های آلاینده و مخرب محیط زیست

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
دفاعی / امنیتی	اصل ۲: حفاظت از کرامت و آزادی انسان، تأمین قسط و عدل، نفی اشکال ستم و سلطه (بند ۶)
	اصل ۳: مبارزه با فساد (بند ۱)
	اصل ۲۲: مصونیت حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص
	اصل ۳۲: ممنوعیت دستگیری اشخاص
	اصل ۳۳: ممنوعیت تبعید و اقامت اجباری
	اصل ۳۴: حق دادخواهی و دسترسی به دادگاه همه ی افراد
	اصل ۳۵: حق داشتن وکیل
	اصل ۳۶: حکم و اجرای قانونی مجازات
	اصل ۳۷: اصل برائت
	اصل ۳۸: ممنوعیت شکنجه برای گرفتن اقرار و کسب اطلاع
	اصل ۳۹: ممنوعیت هتک حرمت و حیثیت اشخاص
	اصل ۴۱: ممنوعیت اضرار به غیر و تجاوز به منافع عمومی برای اعمال حق
	اصل ۷۹: ممنوعیت حکومت نظامی
	اصل ۱۶۱: علنی بودن محاکمات
	اصل ۱۶۸: رسیدگی علنی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی
	اصل ۳، بند ۱۱: تقویت کامل بنیه دفاع ملی
	اصل ۳ بند ۱۳: تأمین خودکفایی در امور نظامی
	اصل ۱۴۶: ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی
	اصل ۱۵۱: آموزش نظامی همه افراد برای دفاع از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران
	اصل ۱۴۷: آسیب ندیدن آمادگی رزمی ارتش در شرایط صلح
اصل ۱۵۳: ممنوعیت هر گونه قراردادی که موجب سلطه بیگانه بر ارتش کشور شود	

۲. سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
 متن سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۸۲ توسط رهبر معظم انقلاب به سران قوای سه‌گانه ابلاغ شد. سند چشم‌انداز، جهت تحقق و پیاده‌سازی اصول قانون اساسی بوده و در بازه زمانی ۲۰ ساله ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۴، برنامه‌های چهارم تا هفتم توسعه را در برمی‌گیرد.
 در جدول زیر تلاش شده است تا آنچه به عنوان مقولات امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی در این سند بوده است، نشان داده شود.

جدول ۴. مقولات امنیت پایدار در سند چشم‌انداز ۴۰۴۱

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سیاسی / اجتماعی	هویت اسلامی و انقلابی و مفتخر به ایرانی بودن
	مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها
	پیوستگی مردم و حکومت
	الهام بخشی در جهان اسلام
	تأثیرگذار در روابط بین‌الملل
	برخوردار از نهاد مستحکم خانواده
	برخورداری از تأمین اجتماعی
	برخورداری از دانش پیشرفته
	تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم
اقتصادی	توزیع مناسب درآمد
	ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه
	برخورداری از سلامت و رفاه
زیست محیطی	بهره‌مندی جامعه ایرانی از محیط زیست مطلوب

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
دفاعی/امنیتی	بهره‌مندی از امنیت اجتماعی
	بهره‌مندی از امنیت قضایی
	برخورداري از امنیت غذایی
	امن
	سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی
	بازدارندگی همه‌جانبه
	برخورداري از اقتدار

۳. سیاست‌های امنیت پایدار در قوانین اول تا پنجم توسعه سیاسی، فرهنگی و اقتصادی برخی از مؤلفه‌های پایداری را در جداول پیشین مشاهده نمودیم، با این حال در ادامه به صورت تجمیعی و در قالب جدول شماره ۶، مقولات امنیت پایدار مدنظر اسناد قوانین برنامه‌های اول تا پنجم توسعه استخراج شده است. در جداول بعدی این مقولات در اسناد سیاستی برنامه‌های پنجم، ششم و هفتم مورد بررسی قرار گرفته است. لازم به ذکر است که برنامه‌های توسعه تا برنامه پنجم فاقد سند سیاستی است. از این رو برای بررسی در این برنامه‌ها به متن قوانین آن‌ها رجوع شده است.

جدول ۶. مقولات امنیت پایدار در اسناد اول تا پنجم توسعه

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سیاسی/اجتماعی	عدالت اجتماعی/ اقتصادی/ محیط‌زیستی؛ دسترسی عادلانه به منابع؛ فرصت‌های برابر؛ برابری جنسیتی؛ عدالت بین نسلی/ درون نسلی؛ عدالت بین مکان‌ها؛ رفع شکاف اقتصادی در جامعه و ...
	برنامه‌ریزی مشارکتی؛ مردم‌سالاری؛ تصمیم‌گیری مشارکتی؛ جامعه مدنی؛ مشارکت اجتماعی؛ توسعه سازمان‌های مردمی/ غیردولتی و ...
	توسعه منابع انسانی؛ توسعه سرمایه‌های اجتماعی/ انسانی؛ توسعه دانش، تجربه، تخصص و مهارت‌های فردی؛ کیفیت نیروی کار و ...
	ارتقای سطح زندگی؛ رفاه اجتماعی/ اقتصادی؛ فقرزدایی؛ ارتقای معیشت مردم؛ تأمین مستمر نیازها؛ دسترسی به منابع، خدمات حمایتی و ...

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

مقولات امنیت پایدار	ابعاد امنیت پایدار
<p>خودانگیزی؛ خودکفایی؛ توسعه فناوری‌های سازگار با شرایط بومی؛ سازگارکردن فناوری‌ها با شرایط محلی؛ استفاده از منابع/ نیروی متخصص داخلی و ...</p>	اقتصادی
<p>ارتقای فعالیت‌های تحقیق و توسعه (R&D)، تولید و توسعه علم و فناوری؛ افزایش تحقیقات علمی؛ نوآوری؛ توسعه ابتکارات انسانی و اختراعات بشری؛ توسعه نظام تحقیق و ترویج؛ انتقال و انتشار فناوری</p>	
<p>ظرفیت‌سازی نهادی؛ اصلاح و اجرای قوانین دارایی‌ها و حفظ منابع و اعتبارات؛ اصلاح نظام بهره‌برداری؛ اعطای حق مالکیت؛ بهبود نظام مالکیت اراضی و ...</p>	اقتصادی
<p>توسعه سرمایه‌گذاری؛ تسهیل قوانین محدودکننده حاکم بر سرمایه‌گذاری؛ جذب سرمایه‌گذاران خصوصی؛ کاهش موانع ورود سرمایه‌گذاران؛ جذب سرمایه‌های خارجی؛ اعطای تسهیلات ارزان قیمت/ یارانه/ کمک بلاعوض برای توسعه تحقیقات و فناوری‌های پایدار؛ هدفمندسازی یارانه‌ها در جهت حمایت از عملیات حفاظت‌کننده منابع و ...</p>	
<p>افزایش فرصت‌های اشتغال/ اشتغال‌زایی؛ کارآفرینی؛ توسعه کسب‌وکار جدید؛ تنوع شغلی؛ رفع بیکاری؛ توسعه بنگاه‌های اقتصادی بخش کشاورزی؛ خوداشتغالی و ...</p>	
<p>توسعه بازارهای جدید؛ بهبود کانال‌های بازاریابی محصولات؛ توسعه/حمایت از صادرات؛ قیمت‌گذاری محصول و خرید محصولات؛ بستن مالیات و عوارض و تعرفه بر کالاهای وارداتی مشابه داخلی؛ توسعه بورس اوراق بهادار؛ ثبات اقتصادی؛ مهار تورم و نوسانات اقتصادی و ...</p>	
<p>افزایش بهره‌وری/ کارایی منابع (فیزیکی، انسانی، مالی، طبیعی)؛ استفاده بهینه از منابع پایه؛ کارایی اکولوژیک؛ رشد اقتصادی؛ افزایش ارزش افزوده؛ افزایش درآمد خالص؛ کاهش هزینه‌های تولید؛ تضمین درآمد پایدار و درآمد حاصل از فعالیت‌های متنوع و ...</p>	منابع محیطی
<p>حفاظت و بهبود کیفیت و کمیت منابع طبیعی (آب، خاک، هوا، تنوع زیستی)؛ حفظ تنوع زیستی (اکوسیستم، گونه، ژن) کاهش تخریب و آلودگی منابع طبیعی؛ جلوگیری از بیابان‌زایی؛ توسعه آبخیزداری و ...</p>	
<p>استفاده به میزان ظرفیت تحمل اکوسیستم؛ رعایت توازن اکولوژیک؛ کاهش استفاده از سموم و کودهای شیمیایی؛ مبارزه بیولوژیک؛ استفاده از انرژی‌های پاک</p>	

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
منابع زیست محیطی	مدیریت ضایعات و پسماندها؛ بازیافت ضایعات؛ جذب و دفع پسماندها و ...
	نظارت‌های محیط‌زیستی؛ مدیریت محیط‌زیست و منابع طبیعی؛ تعیین استانداردها و مقررات مناسب برای حفظ محیط‌زیست؛ جریمه‌کردن آلوده‌کنندگان محیط‌زیست؛ توسعه اقدامات کنترلی نظیر مقررات و ممنوعیت‌ها و ...
دفاعی/امنیتی	حریم فردی، حریم عمومی، حفظ استقلال، نفی نژادگرایی؛ توازن منطقه‌ای، زیرساخت‌های هویت و همبستگی
	ایجاد محیط سیاسی و امنیتی باثبات و پایدار در منطقه، ارتقای جایگاه جهانی ایرانی
	هماهنگی قوای قضایی، انتظامی، اطلاعاتی مقابله با مفاسد و جرائم، دفاع از حاکمیت و منافع ملی و ...
	مردمی‌سازی امنیت، تقویت نقش امنیتی بسیج، مستضعفان، مقابله با تهدیدهای نرم، صیانت از فضای تبادل اطلاعات؛ حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای، توسعه علوم و فناوری‌های حفاظت؛ سامانه یکپارچه نرم‌افزاری اطلاعاتی و ...
	نوسازی، توسعه و افزایش ضریب خودکفایی صنایع دفاعی، گسترش پدافند غیرعامل، کنترل مرزها؛ توسعه و افزایش توان تولیدی موشکی؛ توسعه و تقویت توان پدافند هوایی؛ توسعه و به‌روزرسانی شبکه‌های ارتباطی امن و پایدار؛ هوشمندسازی و متحرک‌سازی برخی سامانه‌های تسلیحاتی و ...

جدول ۴. مقولات امنیت پایدار در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سیاسی/اجتماعی	بند ۴۳- تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور
	بند ۱۲- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن
	بند ۱۳- تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمانهای انقلاب اسلامی
	۲- ۱۹- ارتقای شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سیاسی/اجتماعی	۲۰- ارتقای امنیت اجتماعی
	۳۴- عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد
	۵-۳۵- تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمانی
	۶-۳۵- توسعه نظام های پیشگیری از آسیب های فردی و اجتماعی
	۷-۳۵- حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار
	۳۶- تقویت حضور و مشارکت مردم در عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی
	۳۷- پایبندی جریانات سیاسی به ارزش های اسلامی - انقلابی، دفاع از منافع ملی، دشمن ستیزی، قانون پذیری و اصول اخلاقی
	۳۸- حمایت از آزادیهای مشروع و صیانت از حقوق اساسی ملت
	۳۹- اعتدالی شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین الملل
	۱-۳۹- تقویت همکاریهای دوجانبه، منطقه ای و بین المللی با اولویت کشورهای همسایه
	۲-۳۹- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم
	۳-۳۹- بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی
	۴-۳۹- مقابله با افزون خواهی و متجاوزانه در روابط خارجی
	۶-۳۹- حمایت از مسلمانان و ملت های مظلوم و مستضعف به ویژه ملت فلسطین
	۷-۳۹- تلاش برای همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی
	۴۲- قویت تعاملات سیاسی به ویژه با حوزه تمدن اسلامی - ایرانی
	۸-۳۹- تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل
	۶-۳۵- توسعه نظام های پیشگیری از آسیب های فردی و اجتماعی
	۵-۳۵- تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمانی

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
اقتصادی	۳-۲۱- بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان
	۳-۲۱- کاهش خطرپذیری های کلان اقتصادی
	۳-۲۲- قطع وابستگی هزینه های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه
	۲-۲۱- توسعه سرمایه گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی
	۱-۲۵- حمایت از شکل گیری بازارهای رقابتی
	۱-۴۱- کاهش وابستگی به سیستم پولی بین المللی
	۲۸- حفظ ذخایر راهبردی ارزی به مقداری که اطمینان از تأمین نیازهای اساسی کشور در مدت معین
	۳۰- گسترش همه جانبه همکاری با کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا در تجارت، سرمایه گذاری و فناوری
	۴۲- تقویت تعامل اقتصادی با جهان به ویژه حوزه تمدن اسلامی- ایرانی
	۴-۳۴- تأمین برخورداری آحاد جامعه از اطلاعات اقتصادی
منابع محیط زیستی	۳-۱۹- کاهش مخاطرات و آلودگی های تهدیدکننده سلامت
	۲۶- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب
	۲-۱۹- ارتقای شاخص های سلامت هوا، محیط و بهداشت جسمی و روحی.
دفاعی / امنیتی	بند ۱۴- پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن
	۴- مقابله با جریانات انحرافی در حوزه دین و زدودن خرافات و موهومات.
	۱۶- تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت
	۲-۱۹- ارتقای شاخص های امنیت غذا
	۳۹- تحکیم امنیت ملی
۵-۳۹- تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان	

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
دفاعی / امنیتی	۹-۳۹- سازماندهی تلاش مشترک برای ایجاد مناسبات و نظامات جدید اقتصادی، سیاسی و فرهنگی منطقه‌ای و جهانی با هدف تأمین عدالت، صلح و امنیت جهانی
	۴۴- تحکیم و ارتقای امنیت پایدار، فراگیر و تضمین‌کننده اهداف و منافع ملی
	۱-۴۴- تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحکرات ضدامنیتی
	۲-۴۴- تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آنها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلال در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم
	۳-۴۴- صیانت از فضای تبادل اطلاعات
	۳-۴۴- ارتقای سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای
	۳-۴۴- مقابله با تخلفات در فضاهاى رایانه‌ای
	۳-۴۴- صیانت از حریم فردی و عمومی
	۴-۴۴- پیشگیری و مقابله با عوامل بروز گسست‌های هویتی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی
	۴-۴۴- تقویت زیرساخت‌های انسجام و همبستگی ملی
	۴۵- دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی
	۴۵- ارتقای توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی
	۴۵- مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی
	۴۵- ایجاد توازن منطقه‌ای
	۱-۴۵- کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی
	۱-۴۵- نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی
	۱-۴۵- افزایش ضریب خودکفایی
	۲-۴۵- اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب
	۲-۴۵- تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان
	۳-۴۵- گسترش پدافند غیرعامل
	۴-۴۵- امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها

جدول ۵. مقولات امنیت پایدار در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ابلاغی ۹۰/۴/۴۹۳۱

ابعاد امنیت پایدار	مقولات امنیت پایدار
سناسی اجتماعی	۱۴- ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی
	۴۰- استقرار نظام جامع، یکپارچه، شفاف، کارآمد و چندلایه تأمین اجتماعی کشور
	۴-۴۳- افزایش و بهبود کیفیت و ایمنی خدمات و مراقبت‌های جامع و یکپارچه سلامت
	۴۶- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن
	۴۹- پیشگیری و کنترل ناهنجاری‌های عمومی
	۵۵- تقویت دیپلماسی مرزی
	۶۳- بهره‌گیری حداکثری از روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی
اقتصادی	۴- توسعه پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به ویژه با کشورهای منطقه‌ی آسیای جنوب غربی
	۴- تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت
	۵- گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها)
	۵- ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور
	۷- ارتقای کیفی و کمی نظام جامع صنعت بیمه و ابزارهای آن
	۸- جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاران خارجی
	۹- اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر بازار و مؤسسات پولی، بانکی و اعتباری
	۶۰- اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه سرمایه‌گذاری خارجی
	۷۹- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها
	۶۲- جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور
	۶۶- حمایت قضایی مؤثر در تضمین حقوق مالکیت
	۸۰- توسعه نظام جامع تأمین مالی
منابع مخط‌زیستی	۳- افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و نوین

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

مقولات امنیت پایدار	ابعاد امنیت پایدار
۳۴- ایجاد، تکمیل و توسعه‌ی شبکه ملی اطلاعات و تأمین امنیت آن،	دفاعی / امنیتی
۳۹- ارتقاء سلامت اداری و اقتصادی و مبارزه با فساد	
۵۲- افزایش توان دفاعی در تراز قدرت منطقه‌ای	
۵۲- تأمین منافع و امنیت ملی	
۵۳- ارتقای توان بازدارندگی کشور	
۳- ۵۳- افزایش ظرفیت‌های قدرت نرم و دفاع سایبری	
۵۵- تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی	

جدول ۶. ابعاد و مؤلفه‌های امنیت پایدار در سیاست‌های کلی برنامه هفتم پیشرفت توام با عدالت

مؤلفه‌های امنیت پایدار	ابعاد پایداری
پیشگیری و کاهش فساد بر اساس شاخص‌های معتبر	سیاسی / اجتماعی
اصلاح روش‌ها و رفع فساد و زمینه‌های آن در مناسبات اداری	
ارتقای روحیه مقاومت	
ارتقای هویت ملی	
تقویت همبستگی و اعتماد به نفس ملی	
تحکیم سبک زندگی اسلامی - ایرانی	
تحکیم نهاد خانواده	
افزایش نرخ باروری و مولید	
ارتقای نظام سلامت	
ارتقای سلامت اجتماعی	
پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی	
اولویت بخشی به تولید کالاهای راهبردی کشاورزی	
تأمین امنیت غذایی	
استقرار نظام جامع تأمین اجتماعی	

ابعاد پایداری	مؤلفه‌های امنیت پایدار
اقتصادی اقتصادی	بیشرفت اقتصادی توأم با عدالت
	تقویت رویکرد اقتصادمحور در سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی
	تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان
	ثبات در سطح عمومی قیمت‌ها
	شفاف‌سازی و ضابطه‌مند نمودن درآمدها و هزینه‌های شرکت نفت و سایر شرکت‌های دولتی در بودجه
	فعال‌سازی مزیت‌های جغرافیایی، سیاسی و تبدیل جمهوری اسلامی ایران به مرکز مبادلات و خدمات تجاری، انرژی، ارتباطات و حمل و نقل
	حمایت حقوقی و قضایی از سرمایه‌گذاری، امنیت اقتصادی
	حفظ و ارتقای منابع آبی
منابع محیطی	حفظ و ارتقای ذخایر ژنتیکی و منابع آبی
	تقویت بنیه دفاعی
دفاعی / امنیتی	ارتقای بازدارندگی
	مصون‌سازی و ارتقای تاب‌آوری در قبال تهدیدات
	صیانت از ارزش‌های اسلامی-ایرانی در فضای مجازی
	پیشگیری از وقوع جرم و دعاوی
	تأمین امنیت غذایی
	مواجهه مؤثر با جنگ روانی
	مقاوم‌سازی و امنیت زیرساخت‌های حیاتی و کلان‌داده کشور

در مسیر واکاوی اسناد کلان، پس از استخراج مقولات، مراجع امنیت و سپس نتایج حاصله از پژوهش ارائه می‌شود.

مراجع امنیت (پایدار) در اسناد کلان جمهوری اسلامی ایران

مراجع امنیت در اسناد کلان	
بعد زیست محیطی	محیط زیست، منابع طبیعی، تنوع زیستی، ذخایر ژنتیکی، منابع آبی، آب، هوا
بعد دفاعی / امنیتی	تمامیت ارضی، مرزها (زمینی، هوایی، دریایی)، بنیه دفاعی، سامان دفاعی، بازدارندگی، تاب آوری، زیرساخت های حیاتی، فضای تبادل اطلاعات، اطلاعات و کلان داده های کشور، غذا، روان (عمومی)، ارزش، بسیج مستضعفان
بعد اقتصادی	اقتصاد (اقتصاد کلان)، پیشرفت اقتصادی، رشد اقتصادی، حرفه، پیشه، کار، درآمد، درآمد دولت، مسکن، سرمایه، سرمایه گذاری (داخل و خارج از کشور)، بنگاه های اقتصادی، فضای کسب و کار، ارز (ذخایر راهبردی ارزی)، بازار (بازار قرضی)، ارزش پول، خودکفایی، صنایع، انرژی، سلامت اقتصاد، کالاهای راهبردی (کشاورزی)، سطح عمومی قیمت ها
بعد سیاسی / اجتماعی	اشخاص حقیقی (افراد)، عموم (عامه مردم، مردم ایران، آحاد ملت)، کشور، حاکمیت ملی، استقلال کشور، نظام سیاسی، قوای سه گانه، مردم سالاری، احزاب، سلامت اداری، اتحاد دولت و ملت (مردم و حکومت)، جایگاه جهانی ایران، منافع ملی، حریم فردی، حریم عمومی، همبستگی ملی، هویت ملی، هویت اسلامی، انقلابی، اعتماد به نفس ملی، هویت ایرانیان خارج از کشور، هویت ملی، جوانان، دین، سبک زندگی ایرانی اسلامی، ارزش های اسلامی - ایرانی، خانواده، مالکیت، جامعه مدنی، آزادی انسان، کرامت انسان، زن، نثربیات و مطبوعات، سلامت جسمی جامعه، سلامت روانی جامعه

نتیجه گیری

در بعد سیاسی/اجتماعی، کشور، نظام سیاسی، مردم (ملت)، زن، جوانان، خانواده، جامعه مدنی، نشریات و مطبوعات و جایگاه جهانی ایران سازه‌های فیزیکی و هویت (ملی، اسلامی - انقلابی)، همبستگی ملی، مردم‌سالاری، اتحاد دولت و ملت (مردم و حکومت)، کرامت انسان، آزادی انسان، دین، سبک زندگی (ایرانی - اسلامی)، ارزش‌ها (اسلامی - ایرانی)، مالکیت، روان جامعه، حریم فردی، حریم عمومی سازه‌های معنایی مراجع امنیت در این بعد را شامل می‌شود. در بعد اقتصادی، بازار، سرمایه، سرمایه‌گذاری، درآمد، درآمد دولت، کار، حرفه، پیشه، مسکن، بنگاه‌های اقتصادی، فضای کسب و کار، ارز، ذخایر راهبردی ارزی، صنایع، کالاهای راهبردی (کشاورزی)، انرژی، سطح عمومی قیمت‌ها، ارزش پول جزو سازه‌های فیزیکی و رشد و پیشرفت اقتصادی، خودکفایی، سلامت اقتصاد کشور، جزو سازه‌های معنایی مراجع این بعد از امنیت است. در بعد دفاعی - امنیتی، تمامیت ارضی، مرزها (زمینی، هوایی، دریایی)، بنیه دفاعی، سامان دفاعی، زیرساخت‌های حیاتی، فضای تبادل اطلاعات، اطلاعات و کلان داده‌های کشور، غذا، ارتش، بسیج مستضعفان جزو سازه‌های فیزیکی مراجع امنیت و بازدارندگی، تاب‌آوری، روان (عمومی جامعه) جزو سازه‌های معنایی مراجع امنیت در این بعد شناسایی می‌شوند. در بعد زیست‌محیطی، محیط زیست، منابع طبیعی، تنوع زیستی، ذخایر ژنتیکی، منابع آبی، آب و هوا همگی جزو سازه‌های فیزیکی مراجع امنیت در این بعد شناسایی شده ولی در مورد سازه‌های معنایی این بعد در اسناد مورد بررسی چیزی مشاهده نمی‌شود.

در خصوص توجه به «وضعیت» یا فضا زمان استقرار مراجع امنیت در ابعاد چهارگانه مورد بررسی، در بعد سیاسی - اجتماعی، استقلال قوای حاکم از یکدیگر، محو استبداد، خودکامگی و انحصار مراجعه مستقیم به آرای عمومی در مسائل مهم، رسیدگی علنی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی، رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی، شکایت از طرز کار مجلس، قوه مجریه و قوه قضائیه، رفع فقر و محرومیت، علنی بودن محاکمات، ممنوعیت اضرار به غیر و تجاوز به منافع عمومی برای اعمال حق، ممنوعیت حکومت نظامی، ممنوعیت هتک

حرمت و حیثیت اشخاص، ممنوعیت تبعید و اقامت اجباری، ممنوعیت شکنجه برای گرفتن اقرار و کسب اطلاع، جبران خسارت و اعاده حیثیت متهم در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی، صیانت از ارزش‌های اسلامی - ایرانی در فضای مجازی، پیشگیری و مقابله با عوامل بروز گسست‌های هویتی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی، ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی در بعد اقتصادی، جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه، منع اسراف و تبذیر در همه شئون اقتصاد، فعال‌سازی مزیت‌های جغرافیایی - سیاسی و تبدیل جمهوری اسلامی ایران به مرکز مبادلات و خدمات تجاری، انرژی، ارتباطات و حمل‌ونقل، تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان، حمایت حقوقی و قضایی از سرمایه‌گذاری، گسترش همکاری و تعامل فعال، توسعه پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به ویژه با کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی، تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت، سازنده و الهام‌بخش (بودن) در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها، در بعد امنیت اقتصادی وضعیت و در بعد امنیتی و دفاعی، پیشگیری از وقوع جرم و دعوای، ایجاد توازن منطقه‌ای، تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آنها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلال در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم، سازماندهی تلاش مشترک برای ایجاد مناسبات و نظامات جدید اقتصادی، سیاسی و فرهنگی منطقه‌ای و جهانی با هدف تأمین عدالت، صلح و امنیت جهانی، تلاش برای رهایی منطقه از حضور نظامی بیگانگان، تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت، هماهنگی قوای قضایی، انتظامی، اطلاعاتی مقابله با مفاسد و جرائم، دفاع از حاکمیت و منافع ملی، مردمی‌سازی امنیت، اهتمام به حضور نیروهای مردمی در امنیت و دفاع از کشور و انقلاب، تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی، ایجاد محیط سیاسی و امنیتی باثبات و پایدار در منطقه، ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی در بعد زیست‌محیطی، نظارت‌های محیط‌زیستی؛ مدیریت محیط‌زیست و منابع طبیعی؛ تعیین استانداردها و مقررات مناسب برای حفظ محیط‌زیست؛ ممنوعیت فعالیت‌های آلاینده و مخرب محیط‌زیست، عمومی بودن

وظیفه حفاظت از محیط زیست، جریمه کردن آلوده‌کنندگان محیط زیست؛ توسعه اقدامات کنترلی نظیر مقررات و ممنوعیت‌ها، استفاده به میزان ظرفیت تحمل اکوسیستم؛ رعایت توازن اکولوژیک؛ کاهش استفاده از سموم و کودهای شیمیایی؛ مبارزه بیولوژیک؛ استفاده از انرژی‌های پاک، عمومی بودن وظیفه حفاظت از محیط زیست و اقدامات پایدارکننده مراجع امنیت را اسناد مورد بررسی نشان می‌دهند. این اقدامات نشان می‌دهد که سیاستگذار علاوه بر پایدارسازی مراجع امنیت به پایدارسازی این مراجع در وضعیت‌ها و در مواردی به پایدارسازی خود وضعیت هم توجه داشته داشته است. با این حال ذکر چند نکته در خصوص نتایج حائز اهمیت است: اگر بخواهیم اهمیت و اولویت ابعاد و مراجع امنیت در هر بعد امنیت پایدار را در اسناد در نظر بگیریم، فراوانی مقولات و مراجع نشان می‌دهد که مراجع بعد سیاسی-اجتماعی در رتبه اول، اقتصادی در رتبه دوم و دفاعی امنیتی در رتبه سوم و مراجع زیست محیطی در رتبه آخر جای می‌گیرند. نکته دوم اینکه از نظر توجه به وضعیت و اقدامات پایدارکننده مراجع امنیت در وضعیت هم همین رتبه بندی دیده می‌شود. اگرچه در وضعیت به فضای مادون ملی کمتر توجه شده و بیشتر به سطح ملی و تا حدودی منطقه‌ای و بعضاً جهانی توجه شده است. نکته سوم این است که در مراجع امنیت به سازه فیزیکی و معنایی مراجع انسانی و انسان‌گونه امنیت توجه بیشتری صورت گرفته است تا مرجع طبیعی یعنی مراجع زیست محیطی. نکته چهارم این است که در پایدارسازی نگرش تداوم و ثبات وضعیت بر اقدامات پایدارسازی اعم از حفظ و تداوم و ارتقا و توسعه و گسترش در وجه ایجابی و ممنوعیت و ممانعت و پیشگیری و مقابله در وجه سلبی پایداری مراجع امنیت حاکم است. حال اینکه تجربه نشان می‌دهد که محیط اجرای اقدامات پایدارکننده به جز در ادوار زمانی کوتاه مدت، فضا-زمانی آشوبناک بوده است؛ موضوع مهمی که در هر گونه اقدام برای پایدارسازی مراجع امنیت لازم است مورد توجه قرار گیرد.

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.
مشارکت نویسندگان: در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.
موازن اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.
شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.
حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- باقری، حسین، موسوی، سید علیرضا، لطفی، مصطفی. (۱۳۹۳). الگوی امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، ۹(۳۲)، ۱۷-۵۱.
- پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۳). درآمدی بر روش پژوهش علمی (فراگرد تدوین رساله پژوهشی و دفاع از آن). تهران: انتشارات میدانچی.
- حمزه پور، علی. (۱۳۹۱). مؤلفه‌های نظریه امنیت پایدار در اسلام. فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۴)، ۸۵-۱۲۸.
- خامنه‌ای، آیت‌الله سید علی. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸.
- خامنه‌ای، آیت‌الله سید علی. بیانات در دیدار با مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵.
- خامنه‌ای، آیت‌الله سید علی. بیانات در دیدار با مسئولان دستگاه قضایی، ۱۳۸۲/۰۴/۰۷.
- رستگاریپناه، حسن، سلطانی فر، محمد. (۱۳۹۱)، راهبردهای رسانه‌ای امنیت پایدار. فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۵)، ۷۵-۱۰۰.
- سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، ابلاغی ۱۳۷۸/۱۰/۲۱، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=5389>
- سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، ابلاغی ۱۳۹۴/۰۴/۰۹، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=30128>
- سیاست‌های کلی برنامه هفتم با اولویت پیشرفت و عدالت، ابلاغی ۱۳۸۲/۱۰/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=21/10/50920;1378>
- سند چشم‌اندار جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ابلاغی ۱۳۸۲/۰۸/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/mesage-content?id=9034>
- حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۱). هویت ایرانی-اسلامی و امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۴)، ۱۲۹-۱۵۰.

فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره بیست و هشتم، شماره چهارم/پیاپی ۱۱۰، زمستان ۱۴۰۴

سیف، اله مراد. (۱۳۹۱). راهبردهای اقتصادی امنیت پایدار. فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۴)، ۲۵-۴۸.
شایگان، فریبا. (۱۳۹۱). امنیت پایدار از دیدگاه مقام معظم رهبری. فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۴)، ۶۳-۸۴.
عباس‌زاده، هادی، کرمی، کامران. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۴(۱)، ۳۱-۸۵.

عباس‌زاده فتح‌آبادی، مهدی، سبزی، روح‌الله. (۱۳۹۴). الگوی فازی-سیستمی هوشمندسازی قدرت و تحقق امنیت پایدار در مکتب امنیتی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه سیاست، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، ۴۵(۳)، ۷۴۱-۷۵۸.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، قابل دسترسی در:

https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution

قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی، قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/91755>

قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی، قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92488>

قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی، قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93301>

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی، قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94202>

قدسی، امیر. (۱۳۹۱). قدرت نرم و امنیت پایدار جمهوری اسلامی ایران در پرتو بازتولید سرمایه اجتماعی.

فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۶)، ۱۳۵-۱۵۶.

قیصری، نورالله، حسینی، سید مهدی. (۱۳۹۲). ابعاد و شاخص‌های امنیت پایدار؛ مبتنی بر مدل مهندسی

همگرایی ملی، فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۲۰)، ۷۱-۱۰۸.

قیصری، نورالله. (۱۳۹۳). مکاتب امنیتی؛ نقدهای موجود و ضرورت طرح نگرشی نوین. فصلنامه سیاست،

۴۴(۵)، ۸۳۳-۸۵۸. DOI: 10.22059/10.22059/jpq/10.22059.2014.53799

قیصری، نورالله. (۱۳۹۲). امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ الگویی برای تبیین و اجرای

سیاست‌های کلان، دو فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی، ۹(۱)، ۶۲-۴۵. Doi: 10.30497/pk.2013.1427

قیصری، نورالله. (۱۳۹۷). اقتدار، جذابیت، هوشمندی و معماری ناجای آینده، فصلنامه مطالعات راهبردی

ناجا، ۳(۸)، ۱۵۱-۱۷۰.

قیصری، نورالله، امان‌گاه، سعید. (۱۴۰۰). فناوریهای اطلاعاتی و بسط ظرفیتهای حکمرانی دولتهای مدرن مبتنی

بر اقناع و قدرت نرم، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، ۱۱(۲۵)، ۲۲۹-۲۵۹. Doi: 20.1001.1.23225580.1400.11.3.8.0.259-229

قیصری و صادق آقایی / امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی اسناد کلان

لطفی، مصطفی. (۱۳۹۱). الگوی امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس.

ماندل، رابرت. (۱۳۷۷). چهره متغیر امنیت ملی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

نصیری، حسین. (۱۳۹۲). تعامل منطقه‌ای، ملی و جهانی (ظرفیت‌سازی پایدار برای توسعه و امنیت ملی با تأکید بر محور شرق و چابهار). تهران: وزارت امور خارجه.

Abbott, C. and Marsden, S. (2008). *Tigersand Dragons: Sustainable Security in Asia and Australia*. London Singapore:Oxford Research Group and the Singapore Institute of International Affairs.

Clark C. William. (2007). Sustainability Science: A room of its own. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*,

(104) 6, 1737–1738. <https://doi.org/10.1073/pnas.0611291104>

Dixit, Ankur. Chodhary, Rajive. (2020). Sustainability: an Essential Concept for Current and Upcoming Technological Practices. *IOP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng.* 804, 012023, doi:10.1088/1757-899X/804/1/012023.

Hansen, T., Coenen, L. (2014). The geography of sustainability transitions: Review, synthesis and reflections on an emergent research field. *Environ. Innovation Soc. Transitions*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.eist.2014.11.001>.

Neyman, Jonna. (2016). What is the value of security? Contextualising the negative/positive debate. *Review of International Studies*, (42) 5, 821–839. doi:10.1017/S0260210516000140.

Hirsch Ballin, E. et al. (eds.). (2020). *Security in an Interconnected World*. Research for Policy, WRR, Scientific Council for Government Policy The Hague, Zuid-Holland, The Netherlands, Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-030-37606-2_1, p 3.

Mollenkamp, Daniel Thomas. (2025). Sustainability: What It Is, How It Works, Benefits, and Example, By Updated September 21, 2025, Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/s/sustainability.asp>

Oxford Resarch Group (2012). *Sustainable Security, A brifing for Friends*. Salas-Zapata WA, Ortiz-Muñoz SM. (2019). Analysis of meanings of the concept of sustainability,

Sustainable Development, 29, 153–161. <https://doi.org/10.1002/sd.1885>

Sakalasooriya, N.(2021). Conceptual Analysis of Sustainability and Sustainable Development. Open Journal of Social Sciences, 9, 396–414.

Tang, Shiping. (2009).The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. Security Studies, (18) 3, 587–623. DOI: 10.1080/09636410903133050

Yang, David Y., Frangopol, Dan M.(2019).Bridging the gap between sustainability and resilience of civil infrastructure using lifetime resilience. 4119–443. in; Gardoni, Paolo, editor., Routledge handbook of sustainable and resilient infrastructure, New York, NY : Routledge.

Yazdani, E., Zeng, J. & Bagheri, M.(2025). A critical approach to security in the Middle East: towards sustainable security. Asian Rev. Political Econ. (4) 3. <https://doi.org/10.1007/s44216-025-00045-9>